

Логінова Н. І. Деякі аспекти формування позитивної професійної Я-концепції правознавця у процесі персоналізації підготовки / Н. І. Логінова // Юридична психологія та педагогіка: Науковий журнал. – Київ: Київський національний університет внутрішніх справ, 2010. – Випуск 1(7). – С. 107–116.

УДК:378.14:378.126

Логінова Н. І.,
кандидат педагогічних наук,
Одеська національна юридична академія

**Деякі аспекти формування позитивної професійної Я-концепції
правознавця в процесі персоналізації підготовки**

Розглянуто елементи персональності правознавців, які під час персоналізації підготовки сприяють формуванню його позитивної професійної Я-концепції.

Ключові слова: Я-концепція; персоналізація; персоналізація підготовки майбутніх правознавців; персональність майбутніх правознавців; складові персоналізації; елементи персональності.

Рассмотрены элементы персональности правоведов, при персонализации подготовки способствуют формированию его положительного профессиональной Я-концепции.

Ключевые слова: Я-концепция; персонализация; персонализация подготовки будущих правоведов; персональность будущих правоведов; составляющие персонализации; элементы персональности.

Considers the elements of personalnosty legists, which in the process of personalization of preparation are instrumental in forming of his positive professional I-conception.

Keywords: I-concept; personalization; Personalization training future lawyers; personalnist future lawyers; personalization components; personalnosti elements.

Потреба в розвитку пізнавальної самостійності студентів юридичних ВНЗ обумовлена необхідністю вимогами, які пред'являються до правознавця з вищою освітою, в сучасних умовах стрімкого зростання науки і швидкого оновлення інформації. Правознавець повинен усвідомлювати, що знання можуть бути одержані та використані тільки добре організованими та

інформованими людьми. Тому треба формувати у майбутніх правознавців здібність до самостійного пізнання, потребу до професійного розвитку.

Як показує аналіз останніх досліджень і публікацій вирішальне значення для професійного розвитку особистості має становлення позитивної професійної Я-концепції [1 – 3]. Формування Я-концепції складається на основі індивідуальних особливостей особистості, а також під дією механізму взаємного спілкування [4]. Період навчання у ВНЗ відіграє вирішальну роль у формуванні позитивної Я-концепції майбутнього фахівця, оскільки саме в цей період в нього створюються стійке уявлення про якості ідеального фахівця, формується оцінка своїх професійних якостей, ціннісних орієнтацій, мотивів у процесі навчальної практики, обговоренні її результатів [5].

Метою даної статті є визначення елементів персональності, які в процесі персоналізації підготовки майбутніх правознавців сприяють формуванню позитивної професійної Я-концепції.

Персоналізація – це процес віддзеркалення та взаємодії особистості в життєдіяльності інших людей, у суспільному житті, результатом якого є сформована персональність. Персональність майбутнього правознавця – це сукупність особистісних, міжособистісних і професійних характеристик особистості фахівця, які віддзеркалюють продуктивність результатів навчання та спрямовані на професійно-особистісний саморозвиток та його вплив на розвиток інших [6].

Персоналізацію підготовки майбутніх правознавців можливо конкретизувати, як специфічно організований процес підготовки майбутнього фахівця, що має три складові: індивідуалізовану, міжіндивідуалізовану та метаіндивідуалізовану й спрямований на розвиток індивідуальних здібностей особистості, реалізацію прагнень особистості до розвитку зв'язків між особистостями, які перетворюються в індивідуальні та на прагнення особистості зробити внесок в розвиток індивідуальності інших особистостей.

Індивідуалізовану складову ми розглядаємо як частину персоналізації підготовки, оскільки вона реалізує процес навчання, що спрямований на

виявлення і розвиток у тих, хто навчається, індивідуальних здібностей особистості до професійної діяльності. Міжіндивідуалізована складова є частиною персоналізації підготовки, оскільки вона реалізує процес навчання, в якому особистість прагне розвивати і розширювати зв'язки з іншими особистостями, які перетворюються в індивідуальні та сприяють розвитку образу Я. Метаіндивідуалізована складова є частиною персоналізації підготовки, яка характеризує процес навчання, що спрямований на прагнення особистостей, представитися своїми особливостями один в одному, внести свій внесок у розвиток індивідуальності іншого, в розвиток спільностей, що виникають у процесі професійної діяльності, внести зміни в образ Я інших.

Можливість реалізувати свої здібності, ефективно використовувати свої ресурси пов'язана з певною формою самосвідомості, яку К. Роджерс назвав позитивною Я-концепцією [7]. Позитивну Я-концепцію можна прирівняти до позитивного ставлення до себе, до самоповаги, ухвалення себе, відчуття власної цінності. Р. Бернс визначає Я-концепцію як сукупність настанов, які направлені на самого себе і виділяє три складових:

1. Когнітивна (пізнавальна) – Я-образ, який пов'язаний з характеристикою змісту суб'єктивних уявлень про себе (образ своїх здібностей і пізнавальних можливостей, зовнішності, якостей характеру, схильностей, інтересів і ін.).

2. Афектна (емоційно-ціннісна) – включає відношення до себе або до окремих якостей своєї особистості (самооцінка, самоповага, самокритика і ін.).

3. Поведінкова (вольова) – прагнення будувати поведінку згідно вимогам певної ситуації (самопрезентації, взаємодії і ін.) [8].

В процесі персоналізації підготовки майбутніх правознавців когнітивна складова є початковою ланкою, яка утворює самосвідомість. Самосвідомість – це знання себе і ставлення до себе в їх єдності. Залежно від самосвідомості визначається зміст і спрямованість активності особистості в роботі над собою. Самосвідомість формується в процесі пізнання інших людей, а також самого себе. Професійна самосвідомість – це самостійна психологічна категорія, що

розвивається, як особистісна освіта, що властива конкретному суб'єкту діяльності. Проявом професійної самосвідомості є особистісні якості, які, заломлюючись через професійні знання, демонструються в ситуації професійного життя. Таким чином, самосвідомість людини може здійснюватися через відносини людини до інших людей, через різноманітні форми його „Я” з „Я” інших.

Для самосвідомості найбільш значущіше це бути самим собою, тобто сформувати себе як особистість і залишатися самим собою, не залежно від негативних дії, і уміти підтримати себе у важких ситуаціях. Цю складову настанови Я-концепції в процесі персоналізації підготовки відображає готовність – внутрішнє полягання особистості, яка є певною цілісністю, є ознакою професійної кваліфікації, а також результатом цілеспрямованої підготовки. Готовність як складне психологічне утворення окрім необхідних знань, умінь і навиків вміщує не лише адекватні вимоги до професійної діяльності, якостей особистості і здібностей, але і пізнавальні (розуміння професійних завдань, оцінка їх значущості), мотиваційні (інтерес до професії, прагнення добитися успіху) і вольові (подолання сумнівів, уміння мобілізувати свої сили) компоненти. Така готовність є складовою персональності. Здібність до персональності забезпечується характеристиками особистості, різноманітністю засобів, за допомогою яких вона може здійснювати необхідні впливи на інших людей.

Поведінковий компонент має на увазі готовність до дій, реальні дії, поведінку в цілому або саморегуляцію поведінки. Цей компонент професійної Я-концепції безпосередньо формується в процесі персоналізації підготовки на основі когнітивної і емоційно-оцінної складових і є сукупністю дій і установок на ці дії по відношенню до особистості і її професійного становлення. Змістовно поведінковий компонент професійної Я-концепції уявлений стратегіями побудови професійної кар'єри. Професійна кар'єра – це індивідуальний життєвий шлях людини в певних видах професійної діяльності, який пов'язаний з проходженням послідовності посад, із способом життя та

реалізує покликання людини, передбачаючи збагачення досвідом і розвиток суб'єкта й ведучий до досягнень і соціального покликання. З цієї точки зору стратегія побудови кар'єри як зміст поведінкового компоненту позитивної професійної Я-концепції, є специфічною системою дій, які призначені для адаптації або розвитку самої кар'єри і людини в ній і спрямованих на перетворення себе, перетворення інших людей, зміну умов і зміст професійної діяльності для досягнення кар'єрних цілей.

В процесі персоналізації підготовки конкретні форми стратегії, які спрямовані на перетворення себе, ми уявляємо як такі елементи: адаптаційний, індивідуалізаційний і самореалізаційний. На перетворення інших людей наступні елементи: інтеграційний, діяльнісний і комунікативний. Спрямовані на перетворення професійної діяльності стратегії виражені у елементах: мотиваційному, пізнавальному і компетентністному. Ці елементи складають три компоненти персональності правознавців: особистісний, міжособистісний і професійний.

У аспекті нашого дослідження адаптаційний елемент характеризує особистість щодо пристосування її до професійної діяльності, що вміщує позитивне ставлення до оволодіння професійними знаннями. Індивідуалізаційний елемент – це відкриття або утвердження „Я”, виявлення своїх схильностей і можливостей, особливостей, становлення індивідуальності. Самореалізаційний елемент характеризує реалізацію потенційних можливостей особистості власними зусиллями.

Інтеграційний елемент характеризує зміну життєдіяльності людей, що оточують, становлення загального світогляду. Діяльнісний елемент реалізує ставлення людини до довкілля, інших людей, вирішення професійних завдань, що ставляться. Комунікативний елемент відображає спілкування в умовах правових відносин.

Мотиваційний елемент характеризує сукупність факторів і процесів, що викликають в особистості інтерес до професії правознавця, прагнення досягти успіху, професійного вдосконалення. Пізнавальний елемент спрямований на

розуміння професійних завдань, оцінку їх значущості. Компетентнісний елемент показує готовність правознавця до виконання професійних завдань.

Ці елементи особистісного, міжособистісного та професійного розвитку взаємозв'язані, утворюють систему, в якій кожний елемент пов'язаний один з одним і забезпечує цілісність та динамічність прояву персональності майбутніх правознавців та є елементами позитивної професійної Я-концепції.

На формування позитивної професійної Я-концепції в процесі персоналізації підготовки правознавців доцільно використовувати наступні педагогічні умови:

- сучасні інформаційні технології навчання (ІТН);
- інтерактивні методи навчання (ІМН);
- методи непрямого управління навчальною діяльністю.

Сучасні ІТН, такі як електронні версії дисциплін, тестові програми, системи управління навчанням та дистанційне навчання виявляють і розвивають індивідуальні здібності особистості. Розвитку міжіндивідуальної складової персоналізації підготовки правознавців сприяють моделюючі програми та електронне навчання, з використанням мережі Інтернет. Вони дозволяють змодельовати правові ситуації, які можливо вирішити тільки спільно. В процесі пошуку рішення майбутні правознавці дискутують, обмінюються думками, усе це сприяє розширенню зв'язків між тими, хто навчається. Участь майбутніх правознавців в спілкуванні через мережу Інтернет за допомогою чатів, форумів, електронних конференцій сприяє розвитку метаіндивідуальної складової персоналізації підготовки, оскільки кожний учасник такого спілкування виказує свою точку зору, яка впливає на розвиток індивідуальності інших особистостей.

Показниками ефективності процесу персоналізації підготовки правознавців, який сприяє формуванню позитивної Я-концепції, є на відповідному рівні сформовані компоненти персональності правознавців.

Особистісний компонент формується при використанні сучасних ІТН як: уміння адаптуватися в інформаційному та правовому середовищі з

використанням засобів мережі Інтернет, сучасних правових нормативних баз даних, програм, що моделюють різні правові ситуації; індивідуалізацію навчання з використанням електронних версій дисциплін, навчальних комп'ютерних програм, тестових програм, систем управління навчанням, які дозволяють самостійно вивчати навчальний матеріал, проводити контроль отриманих знань; самореалізації особистості дозволяє самостійно отримувати знання, використовуючи технології дистанційного навчання, підвищувати рівень своєї компетенції, використовуючи модулюючи програми.

Міжособистісний компонент формується як інтеграція отриманих знань, яка спрямована на перетворення професійної і особистісної властивостей правознавця, доповнення своїх знань знаннями інших за допомогою чатів, форумів, електронних конференцій. Цей компонент пов'язаний з діяльністю, що дає можливість правознавцю отримувати швидкий доступ до будь-якої правової інформації та використовувати її для вирішення професійних завдань. Вживання моделюючих програм підвищує пізнавальну діяльність. Сучасні ІТН організують та розвивають самостійну діяльність тих, хто навчається. Міжособистісний компонент пов'язаний з комунікаційним елементом, який полягає в спілкуванні та розвитку міжособистісних відносин через мережу Інтернет (відеоконференції, електронна пошта, чати та форуми).

Професійний компонент формується як мотиваційний елемент, який пов'язаний зі створенням умов, що сприяють подоланню внутрішніх бар'єрів, перебудові свідомості майбутнього правознавця, його психологічної готовності працювати в інформаційному середовищі; як пізнавальний елемент, який пов'язаний з питаннями професійної підготовки правознавців і він надає активну дію на використання засобів інформаційних технологій в самоосвіті; як компетенційний елемент, що пов'язаний зі здібністю майбутнім правознавцем практично використовувати засоби ІТН в професійної діяльності.

Наступна педагогічна умова, що сприяє формуванню позитивної професійної Я-концепції – це використання ІМН, які спрямовані на розвиток культури спілкування і формування особистості, яка володіє технологіями

творчого саморозвитку і самоактуалізації, комунікативності в спілкуваннях. ІМН в процесі персоналізації підготовки правознавців дозволяють задіювати не тільки свідомість людини, але і його почуття, емоції, вольові, пізнавальні якості, комунікативність. Персоналізація підготовки за допомогою ІМН дозволяє збільшити відсоток засвоєння навчального матеріалу за рахунок особистісних, міжособистісних та професійних компонентів персональності правознавців.

ІМН дозволяють майбутньому правознавцю адаптуватися в правовому середовищі за допомогою методів моделювання, методів проектів, ролевих, ділових та ситуативних ігор, що створюють різні реальні правові ситуації (навчальні засідання суду, рішення проблемних ситуацій у формі завдань з використанням тренажерів для відтворення обстановки місць подій, їх дослідження і складання протоколів проведення слідчих дій). Індивідуалізації сприяють наступні ІМН – методи проектів та моделювання, ситуативна гра. Вони дозволяють самостійно вирішувати різні ситуації, які можуть виникнути в майбутньої правової діяльності. Самореалізації майбутніх правознавців сприяють метод проектів, комп'ютерні системи, які дозволяють самостійно знаходити рішення для будь-якої практичної правової ситуації. Ці три елементи формують особистісний компонент персональності правознавців.

Інтеграція спрямована на перетворення особистісних властивостей майбутніх правознавців за допомогою роботи в групах, дискусіях та дебатах. Спілкування за допомогою чатів, форумів, електронної пошти, відеоконференцій доповнює знання того, хто навчається, знаннями інших (викладачів, компетентних осіб з галузі права). Методи моделювання та проектів сприяють розвитку пізнавальної діяльності. Комунікаційний елемент розвивається в спілкування між особистостями, тому він присутній у всіх інтерактивних методах. Все ці елементи формують міжособистісний компонент персональності правознавця.

Професійний компонент формується як пізнавальний елемент, якій пов'язаний зі всіма ІМН і надає активну дію для використання цих методів в

підготовці правознавців. Також професійний компонент формується як мотиваційний елемент, який пов'язаний з навчанням на приладах, тому що цей метод дозволяє показати майбутньому правознавцю свою готовність до професійної діяльності. Всі ІМН сприяють розвитку компетенції майбутнього правознавця, тому що вони пов'язані зі здібністю вирішувати правові ситуації, які можуть виникнути в професійної діяльності.

Методи непрямого управління навчальної діяльності, як педагогічна умова також використовуються для формування позитивної професійної Я-концепції. Непряме управління в персоналізації підготовки правознавців дозволяє адаптуватися до майбутньої діяльності за допомогою бесід та дискусій, комп'ютерного навчання. Розвитку індивідуалізації сприяє використання непрямих вимог, ролевих ігор та комп'ютерного навчання, які створюють ситуації, що в майбутньої професійної діяльності доведеться вирішувати правознавцю. Метод дискусій та бесід, проблемне та комп'ютерне навчання дозволяють майбутньому правознавцю самореалізувати свої знання, навички та уміння при вирішенні будь-якої правової ситуації. Ці елементи формують особистісний компонент персональності правознавця.

При непрямому управлінні в процесі персоналізації правознавців інтеграція спрямована на перетворення особистісної та професійної властивості за допомогою методів дискусій, бесід, проблемного навчання та електронних семінарів. Ці методи сприяють доповненню знань того, хто навчається знаннями інших. Проблемне та програмоване навчання сприяють творчому мисленню правознавців, спонукають до діяльності. Комунікативність розвивається при використанні в непрямому управлінні методів дискусій, бесід, непрямих вимог, ролевих ігор, електронних семінарів. В цих методах навчання головним є міжособистісне спілкування, що формує міжособистісний компонент персональності правознавця.

Формуванню мотиваційного елементу сприяють непрямі вимоги, ситуативні маніпуляції, комп'ютерні ігри. Ці методи створюють умови, які спонукають у особистості інтерес до професійної діяльності. Використання

третьої сторони, проблемне та програмне навчання розвивають у тих, хто навчається пізнавальну діяльність. Всі методи непрямого управління навчанням сприяють розвитку компетенції майбутнього правознавця, тому що вони направлені на розуміння професійних завдань, які в майбутньої правової діяльності доведеться вирішувати правознавцю. Ці елементи формують професійний компонент персональності правознавців.

Розуміючи вище відзначене, можна зробити висновок, що всі розглянуті елементи особистісного, міжособистісного та професійного компонент персональності правознавця впливають на формування професійної позитивної Я-концепції. Персоналізація підготовки правознавців сприяє формуванню позитивної професійної Я-концепції при створенні відповідних педагогічних умов для побудови процесу навчання з позицій професійної діяльності правознавців.

Література

1. Агапов В.С., Тимофеев А.И. Психологическая характеристика Я-концепции // Вестник Государственного университета управления. – Серия Социология и управление персоналом. – 2006. – №9 (25). – С.21 – 26.
2. Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 310 с.
3. Хусаинова Н. Ю. Реальность «Я» и концепция «Я» при исследовании Я-концепции человека // Ученые записки Казанского государственного университета. – Серия Гуманитарные науки. – 2007. – Том 149, книга 1. – С. 194.
4. Реан А. А., Бордовская Н. В., Розум С. И. Психология и педагогика. – СПб.: Питер. – 2004. – 432 с.
5. Курлянд З. Н. Формування позитивної Я-концепції майбутнього вчителя // Наука і освіта. – № 6 – 7. – 2004. – С. 149–151.
6. Логінова Н. І. Зміст і результати експериментальної роботи з формування та розвитку майбутніх фахівців // Збірник наукових праць № 39. –

Частина II. – Хмельницький: Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2007. – С. 116 – 122.

7. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. – М.: Прогресс, 1994. – 480 с.
8. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание /Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1986. – 420 с.